Kunstmo(nu)menten (G. Drieghe, W. Andries, 2019)

In dit boek wordt een overzicht gegeven van kunstwerken die in de verschillende gemeenten van de fusiegemeente Beveren te zien zijn. Bij elk kunstwerk worden biografische gegevens over de kunstenaar vermeld, ook wordt beknopt wat verder ingegaan op de locatie waar het kunstwerk zich bevindt. We overlopen er hier een paar.

In de buurt van kasteel Cortewalle staat het beeld *Paard verdedigt veulen* van A. Van Meirvenne (Haasdonk) uit Haasdonk. Het is gemaakt uit polyester en afgewerkt met een bronsachtige patine. In de vijver vlak bij de toegangsbrug tot het kasteel staat *Empty nest* dat een moeder symboliseert zittend op een lelieblad. Het is gemaakt uit brons en hol van binnen, het lelieblad uit een hardhoutsoort is versierd met een epoxylaag en met een roestvaststalen ketting verankerd.

Empty nest (p. 26, foto Gerda Drieghe)

Bij de heropening van de vernieuwde Grote Markt in 2000, werd aan de ingang van de Vrasenestraat het beeld *Dageraad* geplaatst op een sokkel met de wapenschilden van de acht deelgemeenten.

Vanaf 1970 stond in de kerstperiode een kerstbeeldengroep op de Grote Markt, recht over het gemeentehuis. De beeldengroep werd gemaakt door Frans Van de Velde (Beveren) en beschilderd door Georges Staes. Wanneer in 1998 de vernieuwde N70 opende werd alles geplaatst aan het parkje op de hoek met de Diederik Van Beverenlaan.

Kerstbeeldengroep (p. 35, foto J. Holvoet)

Vlak voor het gemeentehuis van Kallo staat *De strijd van Aquarius*, dat gemaakt is uit brons. Het stelt een figuur voor die een wolk draagt en met zijn voeten in het water staat.

De oude *beeweg* aan de kapel van Gaverland werd aangelegd in 1869. In 1968 werd een nieuwe aangelegd waarbij de inwoners van Melsele de kans kregen om één van de 15 *staties* te kopen. Nadat de Beverse dekenij in 2007 werd afgebroken, werd het daar geplaatste Onze-Lieve-Vrouwbeeld[1] overgebracht naar de nieuwe beeweg in Gaverland.

De vzw Kunst in het Land van Beveren (opgericht 1991) beschikte over een collectie van 124 werken van 18 plaatselijke kunstenaars. Lange tijd was het de bedoeling om deze in een lokaal museum ten toon te stellen. In 2005 kwamen ze in gemeentelijk bezit.

Een van de zwaartepunten van de collectie vormden 44 werken van Ward De Dobbelaer. Daarnaast kwam er in 2016 nog een reeks van 43 werken van zijn hand in het bezit van de gemeente. Ward had in de vakschool les gekregen van Jos Hendrickx, die in hem een natuurtalent zag. In de oorlogsjaren maakte hij zijn eerste werken in pastel[2], toen hij verplicht tewerkgesteld was in Duitsland en in Frankrijk. Hij huwde later met Maria Peeters en ging in de Wilhelmietenlaan wonen. Hij had Maria leren kennen als model in de academie. Vanaf 1969 volgden er verschillende tentoonstellingen. Hij bleef schilderen tot aan zijn dood in 1992, na een bezoek aan Gaverland. De bekende dichter Anton Van Wilderode[3], schreef een mooi gedicht voor Ward's bidprentje.

---

[1] Dit stond eerst rechts van de kerk en verhuisde naar de linkerkant toen de N70 in 1961 werd rechtgetrokken. Het verhuisde dan opnieuw door wegenwerken naar de tuin van de dekenij.

[2] Pastelkrijt in diverse kleurschakeringen.

[3] Zijn echte naam was Cyriel Coupé die ook leraar was aan het Sint-Jozef-Klein-Seminarie in Sint-Niklaas. Ik was één van zijn leerlingen in het zesde jaar van de humaniora.

Ward De Dobbelaer was een neef van mijn moeder.[4] De familievereniging De Dobbel-Beker nodigde hem in 1991 uit op een lustrumfeest in het Zeeuwse Hulst waar hij enkele van zijn werken tentoonstelde. Hij was steeds vergezeld van zijn echtgenote en van zijn buurman Richard Bosman die voor zijn vervoer zorgde. Bij een ander lustrumfeest (2006) werd op initiatief van De Dobbel-Beker een bezoek gebracht aan een beperkte tentoonstelling van zijn werken in kasteel Cortewalle. De meeste werken bevinden zich momenteel in het depot van het Erfgoedhuis in Hof ter Welle.

Schilderij van Ward De Dobbelaer (Brandstraat, p. 67).

Ward De Dobbelaer was ook medestichter van de Piet Stautkring in 1946 die als doelstelling had de samenwerking tussen de Beverse schilders te bevorderen. Piet Staut leefde samen met zijn zuster in de Armstraat en was de zoon van een ossenboer. Door bemiddeling van burgemeester Prosper Van Raemdonck kon hij zich inschrijven in de Antwerpse academie. In zijn werken zijn vooral landschappen, dieren en portretten te zien. Een poging om in 1912 benoemd te worden aan de Beverse academie mislukte. Hij overleed op 57-jarige leeftijd in 1933 en werd begraven op het oude kerkhof op de hoek van de Gravendreef. Later werd zijn graf overgebracht naar het nieuwe kerkhof.

[4] Zie www.dobbel-beker.be, tak 43/10.

Piet Staut (foto J. Van Bogaert, p. 133)

Het oude kasteeltje van Hof ter Welle werd in1980 door Beveren aangekocht en nog door de zusters van Onze-Lieve-Vrouw-Presentatie[5] gebruikt tot 1987. Na een grondige restauratie werd er een Erfgoedhuis in 2017 geopend.

In de collectie van de vzw Kunst in het Land van Beveren bevindt zich een 18de eeuwse reproductiegravure van de Beverse schilder Jan Miel (°Beveren 1607, +Turijn ca 1663). Rond 1630 duikt hij op in Rome waar hij lid is van een vereniging van Vlaamse en Hollandse schilders. Vanaf 1640 waagt hij zich ook aan fresco's en in 1658 treedt hij in dienst als hofschilder van de hertog van Savoye. Zijn werken zijn verspreid over de ganse wereld.

Na de dood van de laatste gravin van Cortewalle bleef het kasteel een tijdje leegstaan. In 1971 werd de vzw Cortewalle opgericht, waarbij geleidelijk aan het kasteel in al zijn pracht zou terug keren. In de inkomhal bevindt zich het marmeren beeld Nostalgie, dat een vrouw voorstelt in Javaanse klederdracht. Op de binnenkoer zie je De Slotnimf (epoxy) van Georges Staes (Beveren), een vriend van Ward De Dobbelaer. Georges Staes maakte ook het kunstwerk dat zich boven de ingang van de Centrumschool bevindt.[6]

In de traphal hangen twee impressionante werken aan de muur. *Het Laatste Oordeel* is vermoedelijk van de hand van de Antwerpenaar Frans Floris De Vriendt (+1570). Het werk zou in 1877 een eerste keer gerestaureerd worden en kreeg vanaf 1977 zijn definitieve restauratie. Hoe het werk in Beveren is terechtgekomen is niet duidelijk. Het tweede werk stelt *De Brand van Beveren* (1651) voor van de hand van een anoniem kunstenaar. Het werk zou tot de sluiting van het Wilhelmietenklooster zich daar bevinden. Het werd later aangekocht door schepen Versmessen en belandde in 1863 na de bouw van het nieuwe gemeentehuis op een nieuwe stek. De Orde van het Pilorijn zou in 1987 het schilderij laten restaureren door Omer Van Vosselen die toen in de Prosper Van Raemdonckstraat woonde.

---

[5] Ik herinner me nog een bepaalde zuster die telkens met de fiets de straat waar ik woonde inreed om een hulpbehoevende familie te bezoeken.

[6] Het stelt twee jongensfiguren voor. Dit werk zou ook dienen voor het logo van het schooltijdschrift Band. Ikzelf volgde hier lager onderwijs en was als leerling dikwijls betrokken bij het manueel klaar leggen van de bladen waaruit het tijdschrift zou geniet worden.

Inkomhal Cortewalle (foto R. Heyrman, p. 147)

In 1996 opende het nieuwe Cultureel Centrum Ter Vesten op het Gravenplein. Pas later in 2008 zou ook de bibliotheek geïntegreerd worden. Binnen werd een kunstwerk (*Hellehonden*) van Ludo Giels[7] geplaatst dat gemaakt is uit onderdelen die hij o.a. kocht bij een schroothandelaar aan de Gentseweg. Buiten werd een bronzen replica neergezet.

De gemeente Beveren had in 1943 de Volksboekerij Nut en Vermaak overgenomen. Men verhuisde toen van de Oude Zandstraat naar de Stationsstraat. In 1984 werd een nieuwe achterbouw achter het Huis Lombaert in de Kloosterstraat neergezet, dat voortaan de bibliotheek zou huisvesten. Er waren toen verschillende filialen in de deelgemeenten.

In Vrasene organiseerden de zusters Franciscanessen van het Crombeen meisjesonderwijs.[8] In 1986 waren er nog altijd drie zusters, het pensionaat was al in de jaren 70 opgeheven. De gemeente Beveren besloot het klooster en de kapel, gelegen aan de Nieuwe Baan, aan te kopen (1989). Het voormalige schoolgedeelte werd omgevormd tot een woonwijk met sociale woningen. In het kloostergedeelte kwam o.a. een ruimte met een culturele bestemming.

In de kapel van het klooster hing een 17de eeuws schilderij dat later naar de kerk van Sint-Laureins zou verhuizen. Na de renovatie van de kapel zou het werk *De kruisafneming van de goede moordenaar* van Albert Ciamberlani er worden opgehangen.

---

[7] Van origine Limburger woonde hij in Antwerpen en zou midden jaren 70 verhuizen naar de Bosstraat in Beveren.

[8] Vanaf 1827 tot 1921 waren de Dames van het Christelijk onderwijs actief in Vrasene. Nadien namen de Franciscanessen hun taak over. De ingang van het pensionaat lag in de Brugstraat.

De grootvader van Albert Ciamberlani (°Brussel 1864) woonde in huize Piers in de Vrasenestraat. De schilder had zijn atelier in Brussel en woonde in Elsene. Hij is o.a. bekend van schilderijen voor het Congomuseum in Tervuren, voor het Justitiepaleis in Brussel en voor de trapzaal in het gerechtshof van Leuven. Hij werd ook professor in het Antwerpse Nationaal Hoger Instituut voor Schone Kunsten. Na zijn dood in 1956 werd hij volgens zijn wens begraven in Beveren.

In 1986 besliste de gemeente Beveren tot de aankoop van een aanzienlijke collectie van Ciamberlani. Deze bestaat uit 315 werken en 986 tekeningen en schetsen op papier. Er zijn in Beveren nog werken te bezichtigen in het WZC De Notelaar en in het Rijksarchief.

In het gemeentehuis van Kallo hangt een schilder van de 19de eeuwse schilder Jan Verhas. Het stelt de Slag van Kallo (1638) voor en was rond 1900 geschonken door burgemeester Charles Eugeen Boëyé.

De Slag van Kallo (Gemeentearchief Beveren, p. 222).

Sinds 1977 werden bejaarden verzorgd in de oude Notelaar dat het vroegere hospitaal verving. Aan de straatkant stond het beeld De Engel. Dit stelt pastoor Cools voor die de maquette van het eerste rusthuis overhandigde aan weldoener burgemeester Everaert. In 2012 al kwam er een nieuw rusthuis. Het beeld werd na restauratie in de binnentuin van het nieuwe rusthuis geplaatst.

In Kieldrecht waren het sinds 1913 de Zusters van de Onbevlekte Ontvangenis die met een rusthuis startten. Vanaf 1987 werd beroep gedaan op leken voor de verzorging van de bejaarden. Hier staat een beeld van Reynaert de Vos die Uilenspiegel ontmoet.

In 1932 overleed Frans Briels in Melsele in zijn kasteeltje Ysebrandt. Bij testament laat hij alles na aan de COO van Melsele die er een armhuis voor de inwoners moet bouwen. Het eerste gebouw was klaar vlak voor de Tweede Wereldoorlog uitbrak. Pas in 1949 werden de zusters van Onze-Lieve-

Vrouw-Presentatie uit Kruibeke bereid bevonden om voor de bejaardenzorg in te staan. Nadat het oude kasteeltje gerestaureerd was, en er een nieuw rusthuis werd gebouwd, volgde de opening in 2015.

Onder impuls van Jozef Lingier werd in 1922 de Gewestelijke Maatschappij voor Goedkope Woningen van Beveren-Waas opgericht. Nog andere Wase gemeenten namen deel aan dit nieuwe initiatief. Tot de eerste realisaties behoorden de 28 woningen van het zogenaamde Engels Kamp aan de Gentseweg in Beveren. De naam Engels kamp zou te maken hebben met de barakken die onderdak gaven aan de Engelse soldaten die Antwerpen op het einde van de Eerste Wereldoorlog mee hielpen beschermen. Na de oorlog werden er havenarbeiders gelogeerd. De naam voor de nieuwe sociale woningen zou in Beveren naar analogie met de Antwerpse barakken zijn gegeven.

In 2011 startte in Beveren de afbraak van de oude gebouwen van het Gildenhuis, dat sinds 1930 was ingehuldigd. Een nieuwbouw met onderaan terug kantoren voor sociale dienstverlening en bovenaan appartementen, werd in gebruik genomen in 2014. Voor de afsluiting van de terrasssen van de appartementen gebruikte men witte metalen platen. Deze platen leidden via perforatie tot de weergave van de site in vogelperspectief.

Om de slachtoffers van de twee Wereldoorlogen te herdenken werden er overal herdenkings-monumenten opgericht. Zo kwamen er kort na de Eerste Wereldoorlog de eerste monumenten in Verrebroek, Haasdonk, Kieldrecht, Kallo, Doel en Vrasene[9]. Beveren en Melsele volgden later begin jaren 50. In Beveren kwam er aan de nieuwe Polenlaan –een stukje van de N70- een beeld van de Poolse generaal Maczek, symbool van de bevrijders in 1944. In Doel wordt aan het Brits monument hulde gebracht aan de Britten en hun afweergeschut tegen de V1- en V2-bommen die op Antwerpen waren gericht.

Om de grote figuur van Jan Frans Van de Velde te gedenken, de Eximius, werd een bronzen beeld in 1914 vervaardigd dor Aloïs De Beule. Het beeld kwam eerst op het pleintje rechtover de ingang van de Broedersschool. Later verhuisde het naar een plaats op het Viergemeet toen er in de plaats een oorlogsmonument (1950) kwam. Hierop kwamen de namen van 61 soldaten en zes opgeëisten uit de Eerste Wereldoorlog. Tussen 1940 en 1945 vielen 44 burgerslachtoffers die vermeld werden naast vier soldaten, vier gefusilleerden, vijf zeelieden, drie politieke gevangenen en drie krijgsgevangenen.

Kunstenaar Georges Staes maakte een herdenkingszuil die in het gemeentehuis van Beveren staat. Hierop zijn de namen vermeld van de vier gefusilleerden uit Beveren, en van Rudolf Esser uit Melsele. Zij maakten allen deel uit van het spionagenetwerk TEGAL dat in 1940 onder leiding van luitenant Hubert Van Eepoel werd opgericht. Leon Labyt zorgde voor de koerierdienst en een eigen spionagelijn waar ook Gerard Van Gerven, Rudolf Esser en Albert Panis deel van uit maakten. Panis

[9] In Doel worden de namen van negen slachtoffers uit de Eerste Wereldoorlog herdacht, drie uit de Tweede Wereldoorlog. In Kallo verhuisde het monument naar de begraafplaats. Op een herdenkingsplaat aan het gemeentehuis staan de namen van de gesneuvelden uit beide Wereldoorlogen, ook deze van de politieke gevangenen en burgerslachtoffers en van de Britse korporaal Brooks en de weerstanders die het leven lieten op de Melseledijk tijdens de Duitse aftocht. Ook werden de namen van acht burgerslachtoffers uit 1831 opgenomen in de lijst. In Kieldrecht waren er 17 gesneuvelde soldaten in 1914-18, en vier mensen die in ballingschap stierven. Ook de namen van de zes gesneuvelden uit 1940-45 en één politieke gevangene staan er vermeld. Voor de 19 slachtoffers van een vliegende bom in 1945 kwam er een herdenkingsplaat aan het plaatselijke gemeentehuis. In Melsele waren er ook verschillende doden uit beide oorlogen. Daarnaast ook de naam van Rudof Esser, van een gesneuvelde soldaat uit de Koreaanse oorlog en van burgerlijke slachtoffers, waaronder de acht doden die vielen bij het bombarderen van het klooster in 1940. In Verrebroek werden enkel de namen van de doden uit de Eerste Wereldoorlog vermeld. Voor de oorlog 1940-45 werden enkel de namen van de burgerslachtoffers die vielen door een V1-bom vermeld, waaronder ook de plaatselijke veldwachter.

was ook aan de slag in de werkplaatsen van het Fort van Zwijndrecht en op het vliegveld van Deurne. Ook Esser werkte op dit vliegveld. Na verraad werden ze veroordeeld door de Duitsers en gefusilleerd op 18 februari 1944 op de Nationale Schietbaan in Brussel. Er volgde twee jaar later in juli nog een herbegraving op het oude kerkhof van Beveren. Het graf van Luitenant Van Eepoel verhuisde nog naar Jette, waar zijn familie woonde. Rudolf Esser kreeg een laatste begraafplaats in Melsele.

Herdenkingszuil (Gemeentearchief Beveren, p. 288).

Het gezin van Charles Van Craenenbroeck (°1892) woonde in de straat die later naar Albert Panis werd genoemd. Hij was gehuwd met een Oostendse en hun oudste kind Albert werd in Frankrijk geboren, waar het gezin naar toe was gevlucht. Hun volgende vijf kinderen werden in Beveren

geboren. Charles en zijn zonen Emiel en André en dochter Julia waren lid van de Witte Brigade, en werden tijdens een Duitse razzia meegenomen. De drie mannen hadden het gevangenenkamp Dora, een bijkamp van Buchenwald, als bestemming. Alle drie overleden ze in Duitsland. Dochter Julia kwam terecht in het kamp van Ravensbrück en zou naar Beveren nog terug komen. Ze woog bij de bevrijding van het kamp nog amper 35 kilogram. Ze baatte later samen met haar man Remi Van Dosselaer[10] een drankenhandel in de Bijlstraat uit.

Het Tassijnskruis in de bossen van Haasdonk is één van de oudste monumenten van de gemeente. Het kwam er honderd jaar na het doodschieten van Tassijns door Franse grenadiers.

Naast de kerk in Kallo staat een herdenkingsmonument ter nagedachtenis van de elf mensen die om het leven kwamen tijdens een ontploffing in Fort Sint-Marie in 1904.

In 1862 werd in Verrebroek op initiatief van de Koninklijke Oudheidkundige kring van het Land van Waas, een monument ter ere van Philip Verheyen (+1710) ingehuldigd. De koning, de regering en diverse gemeentebesturen steunden dit initiatief met geldelijke steun.

Bij de bouw van de sluis aan het Deurganckdok, de latere Kieldrechtsluis[11], vielen in 2013 twee doden. Een herdenkingsplaat herinnert aan deze droevige gebeurtenis.

Op de Grote Markt in Beveren staat rechtover het gemeentehuis de vroegere schandpaal van de heerlijkheid Zillebeke[12]. Hij stond vroeger op het Zillebeek, niet ver van de Permanstraat. Nadat hij in onbruik geraakte, verhuisde hij naar een hoeve rechtover het legerdepot in de Kruibekesteenweg. Kort voor 1914 verhuisde hij naar de binnenkoer van notaris Van Raemdonck in de Kloosterstraat. Pas einde jaren 70 kwam hij in het bezit van de gemeente. Het was de toen ook opgerichte Orde van het Pilorijn die betrokken was bij de feestelijke inhuldiging en het plaatsen van een decoratiesteen bovenaan de paal. Deze orde was ontstaan uit een eerder ludieke, maar mislukte 'roof' uit de notaristuin.

Ook in Vrasene staat er een stenen schandpaal naast de kerk. Deze werd in 1765 gemaakt door een Brabantse steenhouwer en met de boot tot in Kruibeke gebracht, en met paard en kar naar Vrasene vervoerd.

In het boek van Gerda Drieghe en Wilfried Andries wordt ook aandacht besteed aan enkele pompen en monumenten in de buurt van kerken. Religieuze kunstwerken die het kerkinterieur zelf versieren zijn niet opgenomen.

[10] Remi Van Dosselaer was de broer van Louis (Lowieken), die een kapperszaak had in de Oude Zandstraat. Louis was getrouw met een zus van Julia.

[11] Koning Filip opende ze officieel in 2016. De sluis vormt naast de Kallosluis de tweede toegang tot de Waaslandhaven.

[12] Deze is gemaakt door de Sint-Niklase steenkapper Lateur in 1777. Eerder stond er in de 18de eeuw op de Grote Markt al een eigen houten schandpaal –later vervangen door een stenen exemplaar- van de heerlijkheid Beveren. Deze werd in 1791 neergehaald. Wat er verder mee is gebeurd is niet duidelijk.

Kerk Vrasene met boven de ingang een klein beeld van de H. Blasius (foto L. De Munck, p. 345).

M. Van Stappen, 2022, www.stap-brug.be